

**«Η ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
ΤΟΥ Κ.Π.Ε. ΜΑΚΡΙΝΙΤΣΑΣ:
ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΠΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ»**

Τσιμπλούλης Γεράσιμος, Δάσκαλος - μέλος της Π.Ο. του ΚΠΕ Μακρινίτσας
Διεύθυνση: Βενιζέλου 179 Ν. Ιωνία Βόλου, Τ.Κ. 38445, Ηλεκτρονική Δ/νση: gerts@in.gr
Τηλέφωνα: 24210-82869 & 6978386178
Διεύθυνση φορέα εργασίας: Κ.Π.Ε. Μακρινίτσας, Μακρινίτσα Πηλίου Τ.Κ. 37011
τηλ: 24280-90010 & 24280-69040

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Επιβιώματα, νεωτερικότητα, μετανεωτερικότητα, Λαϊκός Πολιτισμός, παράδοση, παραδοσιακός οικισμός

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η φύση και ο άνθρωπος καθώς και οι σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ τους αποτέλεσε και αποτελεί πεδίο έρευνας. Ιδιαίτερα η Κοινωνική Ανθρωπολογία προωθεί μια διαλεκτική αντίληψη για τη σχέση φύσης και πολιτισμού. Ο άνθρωπος είναι μέρος της φύσης και η εξέλιξη του πραγματοποιείται διαμέσου των αντενεργειών του με αυτήν. Στη φύση είναι ενσωματωμένη η ιστορία της ανθρώπινης δραστηριότητας. Η γνώση της Ιστορίας και της Παράδοσής μας είναι ένα από τα ζητούμενα στα προγράμματα του Κ.Π.Ε. Μακρινίτσας.

Ξεκινώντας από το σήμερα και γνωρίζοντας τον παραδοσιακό πολιτισμό οι μαθητές μας αποκτούν μια πρώτη συνείδηση του ιστορικού χρόνου και κάνουν τις πρώτες τους συγκρίσεις με το χθες. Η επαφή με την πολιτιστική μας κληρονομιά μας οδηγεί στην αναγνώριση σημαδιών που συνδέουν τον άνθρωπο με τον τόπο, στη διάκριση του διαφορετικού από το βιομηχανοποιημένο, στην αγάπη για κάθε τι το ιδιαίτερο.

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ-ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ (ΚΕΙΜΕΝΟ ΣΥΝΤΟΜΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ)

Το μετανεωτερικό υποκείμενο εμφανίζεται ως μη έχων σταθερή και μόνιμη ταυτότητα. Η ταυτότητα σχηματίζεται και μετασχηματίζεται συνεχώς, ανάλογα με τους τρόπους που μας αναπαριστούν ή αντιμετωπίζουν τα πολιτιστικά συστήματα που μας περιβάλλουν.

Οι σύγχρονες κοινωνίες χαρακτηρίζονται από μια αδιάκοπη, γρήγορη και διαρκή αλλαγή. Αυτή είναι και η κύρια διάκριση με τις παραδοσιακές κοινωνίες. Ο φυσικός χώρος είναι βασικός όρος της ανάπτυξης που σημειώνει ο πολιτισμός μιας ομάδας, μικρής ή μεγάλης. Το φυσικό περιβάλλον μεταβάλλεται σε πολιτισμικό περιβάλλον ανάλογα με τις προϋποθέσεις που περιέχει μέσα του το ίδιο, αλλά και με τις προϋποθέσεις που βάζει μέσα σ' αυτό η ανθρώπινη ομάδα. Μια δημιουργική σχέση βρίσκεται ανάμεσα στον κάτοικο και τον κατοικούμενο χώρο (Μερακλής 2004).

Άξονες μελέτης της παρούσας εργασίας:

- Αλληλεξάρτηση της κουλτούρας με το περιβάλλον.
- Φυσικό περιβάλλον και πρωτογενείς παραγωγικές δραστηριότητες.
- Η σχέση του εμπορίου με την οικονομική απογείωση, την κοινωνική ευμάρεια και την πολιτιστική άνθιση.
- Ιστορικές αλλαγές και κοινωνικοί μετασχηματισμοί.
- Το παρελθόν ως ρευστή έννοια.
- Ο αγρότης σήμερα ως μη αγνός εκφραστής του λαϊκού πολιτισμού.
- Η «παράδοση» ως συμβολικό σύστημα.
- Το παρελθόν μέσο απόδειξης της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας του κράτους.
- Το παρελθόν ως μια περίοδος ριζικής διαφοροποίησης από το παρόν.
- Οι τοπικές κοινωνίες μη κλειστά συστήματα σταθερά και αναλλοίωτα.
- Το παρελθόν ως συνέχεια με το παρόν.

Η Μακρινίτσα ως παραδοσιακός οικισμός προβάλλει το χθες στο σήμερα και το αύριο. Το φυσικό περιβάλλον ήταν αυτό που καθόρισε τις πρωτογενείς παραγωγικές δραστηριότητες των κατοίκων της. Η γεωργία και η κτηνοτροφία ήταν οι δύο βασικές δραστηριότητες που αναπτύχθηκαν σε μια πρώτη ιστορική φάση του χωριού. Η σηροτροφία, η υφαντική και η βυρσοδευία σήμαναν τη μετάβαση από την αυτάρκεια στην εμπορευματοποίηση της οικονομίας. Το εμπόριο οδήγησε στην οικονομική απογείωση, την κοινωνική ευμάρεια και την πολιτιστική άνθιση που καθρεφτίζεται σήμερα στα αρχιτεκτονικά της κατάλοιπα, εκκλησίες, σπίτια, κοινοτικές βρύσες.

Την ιστορική διαδρομή της Κοινότητας, την οικειοποίηση των φυσικών πόρων μέσα από τις θρησκευτικές δοξασίες και τελετουργίες, τις παραγωγικές σχέσεις με τις κοινωνικές δομές, τις υλικές πλευρές του πολιτισμού με τις πνευματικές, τη βαθύτερη σχέση ανθρώπου με το περιβάλλον, τη συνέχεια και την προσπάθεια γεφύρωσης του αγροτικού τρόπου ζωής με αυτόν του αστού, την ένταξη του Λαϊκού Πολιτισμού στο ιστορικό πλαίσιο και τις πραγματικές συνθήκες ζωής των κατοίκων, επιδιώκουν ιδιαίτερα τα προγράμματα του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας, α) «Μια μέρα στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης και Ιστορίας Πηλίου» και β) «Τουριστικές Διαδρομές στη φύση και την παράδοση του ηλιοβασιλευμένου χωριού».

Σήμερα η φύση και η παράδοση παραπέμπουν σε ένα ειδυλλιακό παρελθόν, ενώ το παρόν αντιμετωπίζεται ως εκφυλισμένη μορφή του (B. Νιτσιάκος 2003). Ο λόγος για τη φύση και την παράδοση τείνει να γίνει ο κυρίαρχος λόγος και στις τοπικές κοινωνίες, που θέλουν να αυτοπροσδιορίζονται ως παραδοσιακές. Πρόκειται για την κατασκευή μιας «ετεροτοπίας», που ικανοποιεί τις αναζητήσεις των τουριστών για μια άλλη εμπειρία σε έναν άλλο τόπο και χρόνο, στα πλαίσια του ελεύθερου χρόνου τους. Η παράδοση από βίωμα γίνεται αναβίωση και αντικείμενο τουριστικής αξιοποίησης.

Σήμερα ο αγρότης δεν θεωρείται πια ο αγνός εκφραστής του λαϊκού πολιτισμού. Παρότι η «παράδοση» εξακολουθεί να παραμένει συμβολικό σύστημα που αποδεικνύει την ανεξαρτησία και την κυριαρχία του έθνους-κράτους, τα σύμβολα διαφοροποιούνται καθώς για το εθνικό κράτος οι εκφραστές της «παράδοσης» δεν υπάρχουν πια στη ζωή (Δέλτσου 1995).

Η Μακρινίτσα όπως και άλλα χωριά στο Πήλιο, η Χώρα στη Σέριφο, η Οία στη Σαντορίνη, τα Ζαγοροχώρια, τα Αμπελάκια, η Μάνη, το Νυμφαίον της Φλώρινας, ο Πάνορμος της Τήνου βρέθηκαν κάτω από μια ιδεολογική ομπρέλα που έχει το δικό της στίγμα μέσα από τη σημασία που έχει η παράδοση και η πολιτιστική κληρονομιά για την οντότητα του έθνους-κράτους. Όπως έχει αποδείξει η Κυριακίδου-Νέστορος (1978), το παρελθόν υπήρξε για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος το μέσο απόδειξης της εθνικής ανεξαρτησίας και κυριαρχίας του. Οι χωρικοί αναπαράγουν αέναα τον τρόπο ζωής των προγονικών γενεών, ενώ στις εθιμικές τους πράξεις ανακαλύπτουμε επιβιώματα της ζωής και της σκέψης των αρχαίων Ελλήνων. Το κεντρικό αξίωμα της πολιτισμικής συνέχειας αποτέλεσε την οργανωτική αρχή για τη συλλογή, ταξινόμηση και ιεράρχηση όλων των εθνογραφικών λημμάτων (M. Herzfeld). Η παράδοση εντάσσεται στα πλαίσια ενός συμβολικού χρόνου που παραμένει αναλλοίωτος. Τα μνημεία, τεκμήρια του παραδοσιακού χρόνου, παραμένουν επίσης αναλλοίωτα, παρότι η ζωή των ανθρώπων χαρακτηρίζεται από αλλαγές.

Σήμερα πολιτικοί επιστήμονες καθώς και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας μιλούν για διάβρωση των τοπικών πολιτισμών και προβλέπουν μια πολιτισμική ομογενοποίηση. Οι πολιτιστικές ροές (εικόνας, λέξεις, πληροφορίες, γνώσεις), αλλά και οι αξίες, οι πεποιθήσεις, οι νόρμες που τις συνοδεύουν, ξεκινούν από τις πλούσιες χώρες της Δύσης και κατακλύζουν ολόκληρο τον κόσμο. Το δυτικό πολιτισμικό πρότυπο ασκεί μια παγκόσμια ηγεμονία και τείνει να επιβληθεί σε κάθε γωνιά του πλανήτη, περιθωριοποιώντας ή απειλώντας ακόμη και με αφανισμό τους άλλους πολιτισμούς (K. Βρύζας 1997). Η παράδοση και ο λαϊκός πολιτισμός μέσα σ' αυτό το κλίμα γίνονται ισχυρά σύμβολα μιας ενοποιημένης εθνικής ταυτότητας.

Μέσα σ' αυτό το ιδεολογικό πλαίσιο ορισμένοι οικισμοί χαρακτηρίστηκαν από το ΥΠΠΟ παραδοσιακοί. Οι έννοιες της ιστορικής συνέχειας και της αυθεντικότητας ενός οικισμού, καθώς και ο φόβος για την κατεδάφιση ή την «κακοποίηση» των παλιών τους σπιτιών επέβαλε ένα θεσμικό πλαίσιο διατήρησης και προστασίας τους. Γεννώνται ορισμένα ερωτήματα που χρήζουν απάντησης. Ποια η σχέση του παρελθόντος με το παρόν; Υπάρχει συνέχεια ή μία τομή; Μήπως οι όροι που κατασκευάζουν το παραδοσιακό είναι όροι διαφοράς και ασυνέχειας; Το «άλλοτε» και το

«αλλού», που αναζητά ο πρώην χωρικός, σημερινός αστός, μήπως είναι το κοντινό παρελθόν και το χωριό που άφησε πίσω του;

Μελετώντας τους παραδοσιακούς οικισμούς μέσα από προγράμματα Π.Ε. θα πρέπει πρώτα να αποσαφηνίσουμε το τι είναι παράδοση και τι παραδοσιακό. Στη συνέχεια να εξετάσουμε την παράδοση σε σχέση με τη νεωτερικότητα, την κοινωνική ζωή και γενικά τη σύγχρονη πραγματικότητα που βιώνουμε

Τα προγράμματα του Κ.Π.Ε. Μακρινίτσας εξετάζουν τον παραδοσιακό πολιτισμό ως μια ιστορική διαδικασία που διαφοροποιεί τον κόσμο καθώς τον ενώνει. Ανάμεσα στην παράδοση και την νεωτερικότητα αναπτύσσεται μια δυναμική που εκφράζεται με θέση, αντίθεση και τελικά σύνθεση. Η μελέτη του Λαϊκού Πολιτισμού δεν είναι μόνο μάθηση και μνήμη αλλά γίνεται πεδίο προβληματισμού για τις σχέσεις που οικοδομούμε με το περιβάλλον και τους συνανθρώπους μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βρύζας Κ. (1997). *Παγκόσμια επικοινωνία και πολιτιστικές ταυτότητες*, Gutenberg, Αθήνα.

Νάνου-Σκοτεινιώτη Α. (1998). *Η Μακρινίτσα του Πηλίου*, Κοινότητα Μακρινίτσας, Μακρινίτσα.

Νιτσιάκος Β. (1991). *Παραδοσιακές κοινωνικές δομές*, Οδυσσέας, Αθήνα.

Νιτσιάκος Β. (2003). *Χτίζοντας το χώρο και το χρόνο*, Οδυσσέας, Αθήνα.

Δαμιανάκος Σ. (2002). *Από τον χωρικό στον αγρότη*, Εξάντας-ΕΚΚΕ, Αθήνα.

Δέλτσου Ε. (2005-06) *Ο ιστορικός τόπος και η σημασία της παράδοσης για το έθνος-κράτος*, από το φάκελο σημειώσεων Ανθρωπολογία του ελληνικού χώρου και της Μεσογείου, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.

Δημητρίου Σ. (1996). *Η εξέλιξη του ανθρώπου*, τόμος IV, Καστανιώτης, Αθήνα.

Κυριακίδου- Νέστορος Α. (1978). *Η Θεωρία της Ελληνικής Λαογραφίας: Κριτική Ανάλυση*, Σχολή Μωραΐτη, Αθήνα.

Περτρονώτη Μ. (1998). *Το πορτραίτο μίας διαπολιτισμικής σχέσης, Κρυσταλλώσεις, ρήγματα, ανασκευές* (με τη συμμετοχή της Κ. Ζαρκιά), ΕΚΚΕ, ΟΥΝΕΣΚΟ, Πλέθρον, Αθήνα.

Hall S., Held D., McGrew A. (2003). *Η νεωτερικότητα σήμερα*, Αθήνα, Σαββάλας.